

Оглядове досьє щодо правових засад надання громадянства за інвестиції*

***Анотація.** У межах оглядового досьє проведено аналіз правового механізму набуття громадянства за інвестиції, охарактеризовано процедури й умови вступу до громадянства у такий спосіб, який передбачено законодавством Туреччини, Австрії та Мальти. Особливу увагу приділено позиції Європейського Союзу щодо впливу зазначеного способу набуття громадянства на основоположні права і свободи людини, а також визначено відповідність його концептуальних засад Конституції України.*

Основна частина.

1. Надання громадянства за інвестиції – це сукупність спеціальних процедур надання громадянства конкретній фізичній особі, а у випадках, передбачених законодавством окремих держав, членам їхніх родин, у зв'язку з інвестуванням визначеної суми коштів, майна у національну економіку відповідної держави. Станом на 2023 рік у такий спосіб можна отримати громадянство понад двадцяти держав. Відповідні програми запроваджуються довгостроково або на визначений період у декілька років як у державах, чия економіка розвивається або перебуває у складному становищі (зокрема, Домініканська Республіка, Сент-Люсія), так і в економічно розвинених державах (зокрема, Республіка Австрія, Турецька Республіка, Республіка Мальта). Протягом останніх років у деяких державах скасували використання спеціальних процедур надання громадянства за інвестиції (наприклад, Кіпр, Болгарія, Чорногорія).

У ***Турецькій Республіці*** (далі – Туреччина) правовою основою для набуття громадянства за інвестиції є Закон «Про громадянство Туреччини» від 12 червня 2009 року, із наступними змінами та доповненнями Закон «Про громадянство Туреччини» від 20 вересня 2012 року¹. Останніх п'ять років парламент та уряд Туреччини активно працювали над удосконаленням програми отримання громадянства за інвестиції. Останні зміни до законодавства Туреччини із відповідних питань набули чинності 1 січня 2023 року.

Перевірка інформації та документів, які подаються для набуття громадянства Туреччини, здійснюються спеціальною урядовою комісією з питань громадянства та міграційної політики шляхом перевірки поданих відомостей із використанням національних і міжнародних інформаційних ресурсів.

Мінімальна сума інвестицій у межах 400000 \$ була затверджена у червні 2022 року. Згідно із Законом «Про громадянство Туреччини» правом на набуття громадянства за інвестиції наділяються фізичні особи, яким виповнилося 18 років, не мають непогашеної судимості за вчинення злочинів та які інвестували не менше 400000 \$ у нерухомість або 500000 \$ в інші доступні способи. Особа, яка ініціює процедуру набуття громадянства за інвестиції, зобов'язана подати до

¹ Turkish Citizenship Law. 20.09.2012. URL: <http://www.lawsturkey.com/law/turkish-citizenship-law-5901>

установи Центрального банку Туреччини виписку з банківського рахунку про наявність необхідних коштів, підтвердити джерело їх походження, а також довести, що не перебуває під міжнародними санкціями чи моніторинговими заходами, спрямованими на протидію легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом.

Вимога про відсутність судимості також встановлена щодо членів родини фізичної особи, яка звертається з клопотанням про набуття громадянства за інвестиції, до яких відносяться чоловік/дружина заявника, неповнолітні діти, батьки, які перебувають на їхньому утриманні чи потребують догляду. Окрім цього, законодавство Туреччини передбачає вимогу щодо відсутності в осіб, які мають намір набутися громадянство за інвестиції, та членів їхніх родин тяжких захворювань. Усі діти особи, яка звертається із клопотанням про набуття громадянства, мають бути молодшими вісімнадцяти років².

Щодо видів інвестицій, реалізація яких дає право на набуття громадянства Туреччини, то національне законодавство цієї держави передбачає п'ять основних видів активів, які можуть використовуватися для досягнення відповідних юридичних наслідків. Це, зокрема, купівля нерухомості, державних облігацій чи паїв в інвестиційних фондах, розміщення депозиту у турецьких банках чи відкриття бізнесу.

У *Республіці Австрія* (далі – Австрія) спеціальний порядок набуття громадянства за інвестиції передбачений Законом «Про громадянство Австрії»³. Згідно з положеннями вказаного Закону громадяни інших держав, які мають бездоганну ділову фінансову репутацію, підтверджену відповідними рекомендаціями, можуть набутися громадянство Австрії за спрощеною процедурою без застосування спеціальних вимог щодо натуралізації та конкретного терміну проживання на території держави.

В Австрії процедура перевірки претендента на громадянство за інвестиції охоплює подання до відповідних урядових органів передусім документів, що підтверджують законність джерел походження коштів та інших інвестиційних ресурсів, рекомендаційних листів партнерів по бізнесу або відомих міжнародних компаній, які функціонують на одному ринку з претендентом на громадянство за інвестиції, подання довідки про відсутність незнятої чи непогашеної судимості, виданої органом внутрішніх справ або органом юстиції держави, громадянин якої має намір набутися громадянство Австрії.

На відміну від законодавства Туреччини, процедура набуття громадянства Австрії за інвестиції передбачає обов'язок особи, яка ініціює відповідну процедуру, вийти із вже наявного у неї громадянства. Однак законодавство Австрії про громадянство не встановлює мінімальних меж інвестиційних внесків, проте виключає можливість отримання громадянства за пасивні інвестиції (купівля державних облігацій, видача національних грантів, благодійні внески тощо).

² Turkish Citizenship Law. 20.09.2012. URL: <http://www.lawsturkey.com/law/turkish-citizenship-law-5901>

³ Federal Law concerning Austrian Nationality. URL: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opensslpdf.pdf?reldoc=y&docid=5c863d4c4>.

Необхідно звернути увагу, що відповідно до Закону «Про громадянство Австрії» щодо інвесторів, окрім фінансових гарантій прозорості й законності інвестицій, встановлено також необхідність подання довідки про відсутність незнятої чи непогашеної судимості, у тому числі членів родини, виданої органом внутрішніх справ або органом юстиції держави, громадянин якої має намір набути громадянство Австрії. Додатковим обов'язком для осіб, які планують вступ до громадянства Австрії, є складання іспиту на знання державної мови, історії та культури. Відповідно до статті 6 Закону «Про громадянство Австрії» до членів родини, на яких поширюється дія спеціального порядку набуття громадянства, належать сам заявник, його чоловік/дружина та діти. При цьому, якщо для заявника вимоги щодо знання мови (німецької), історії Австрії не встановлюються, то для членів родини така вимога встановлена. Рівень мови повинен бути не меншим, ніж В 1. Вимога до проживання в Австрії певний період відсутня щодо всіх набувачів громадянства. Водночас законодавство про громадянство не вимагає обов'язку припиняти податкове резидентство держави попереднього громадянства.

У *Республіці Мальта* (далі – Мальта) у 2020 році до національного законодавства внесені зміни⁴, згідно з якими передбачено число свідоцтв про громадянство, що може буде видано особам за виняткові послуги через пряме інвестування. Протягом року – не більше 400, загалом – не більше 1500.

Обробку заяв на отримання свідоцтва про громадянство здійснює Мальтійське агентство (Community Malta Agency) (далі – Агентство). Відповідно до Закону про громадянство Мальти⁵ встановлені загальні та спеціальні вимоги до осіб, які бажають отримати громадянство Мальти. До загальних віднесено: зобов'язання скласти присягу на вірність Мальті та Конституції Мальти, просувати основоположні та демократичні цінності Мальти, підтримувати мальтійське співтовариство в дусі соціальної справедливості та рівності (частина перша статті 5).

Водночас законом встановлено заборону на подання відповідної заяви для осіб, які особисто або члени їхніх сімей: звинувачувалися або притягувалися до відповідальності Міжнародним кримінальним судом; вносилися до списку Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерполу) чи Європейського поліцейського управління (Європолу); становлять фактичну чи потенційну загрозу національній безпеці, державній політиці чи громадському здоров'ю Мальти; будь-коли отримували відмову у видачі візи до держави, з якою Мальта має безвізовий режим; отримували звинувачення або визнавалися винними у вчиненні, зокрема, злочинів, пов'язаних із тероризмом та відмиванням грошей, злочинів проти людяності та воєнних злочинів, статевих злочинів; вносилися до списку міжнародних санкцій, яких Агентство дотримується.

До Агентства подається заява про оцінювання на відповідність вимогам щодо отримання громадянства та оригінали чи завірнені копії таких документів (частина друга статті 8):

⁴ Стаття 19. Див.: MALTESE CITIZENSHIP ACT (CAP. 188) Granting of Citizenship for Exceptional Services Regulations, 2020. L.N. 437 of 2020. URL: <https://legislation.mt/eli/ln/2020/437/eng/pdf>.

⁵ Там само.

– декларація про те, що заявник та його утриманці⁶ є придатними та належними особами (fit-and-proper-person) для отримання громадянства;

– засвідчена медична декларація про те, що заявник та його утриманці мають добрий стан здоров'я та не страждають на будь-які інфекційні захворювання і навряд чи стануть тягарем для мальтійської системи охорони здоров'я;

– довідка про несудимість із держави, де заявник проживав не менше 6 місяців протягом останніх 10 років. Окрім цього, заявник має засвідчити правдивість інформації, що наведена у названих документах, через особисту заяву під присягою у присутності уповноваженої особи (частина третя статті 8).

Законодавством визначено спеціальну процедуру надання громадянства за виняткові послуги через прямі інвестиції в економічний і соціальний розвиток у Республіці Мальта.

Перелік документів (оригінали або завірени копії), що подаються основним заявником та утриманцем, який досяг 18 років (частина перша статті 16):

– про підтвердження проживання на Мальті протягом 36 місяців, за можливості скорочення періоду до 12 місяців за умови здійснення виняткових прямих інвестицій ще до видачі свідоцтва про громадянство;

– про зобов'язання щодо житлової нерухомості на Мальті (або придбати мінімальною вартістю 700 тисяч євро або взяти в оренду за мінімальну річну орендну плату 16 тисяч євро на період мінімум 5 років із дати видачі свідоцтва про громадянство;

– про зобов'язання здійснити виняткову пряму інвестицію на Мальті до видачі свідоцтва про громадянство: щонайменше 10 тисяч євро на користь зареєстрованої філантропічної, культурної, спортивної, наукової, неурядової організації, що займається захистом тварин або творчістю (або інше, затверджене Агентством).

Мінімальні обсяги прямих інвестицій встановлено Першим додатком до Закону: 600 тисяч євро для заявника, який є резидентом Мальти не менше 36 місяців, 750 тисяч євро, якщо такий заявник є резидентом менше 36 місяців; для кожного утриманця – 50 тисяч євро.

Після отримання цих документів Агентство здійснює їх чотирирівневу перевірку, за яку потрібно сплатити відповідний збір у розмірі 15 тисяч євро за особу заявника, 10 тисяч євро за кожного утриманця, та може вимагати надання будь-яких додаткових потрібних документів (частина п'ята статті 8, частина друга статті 9, частина четверта статті 16). Доречно зазначити про можливість залучення до цієї перевірки міжнародно визнаних установ, що здійснюють діяльність із комплексної перевірки осіб. Висновки надаються міністру, який приймає рішення про надання чи відмову у наданні громадянства. У разі

⁶ Згідно зі статтею 3 Положення про надання громадянства за виняткові послуги до утриманців зараховують членів сім'ї основного заявника: чоловіка (дружину) в моногамному шлюбі або партнера в інших стосунках, що мають такий самий або подібний статус до моногамного шлюбу, зокрема цивільний союз, сімейне партнерство тощо, дітей до 18 років, дітей після 25 років, які не є одруженими та повністю чи значною мірою ним утримуються, батьків після 55 років, які повністю чи значною мірою ним утримуються.

позитивного рішення Агентством надсилається заявнику лист про принципове схвалення, після отримання якого він має протягом 4-х місяців надати завірену копію договору купівлі-продажу чи договору оренди житлової нерухомості. Варто звернути увагу на те, що протягом 5 років із часу видачі свідоцтва про громадянство заявник повинен зберігати право власності чи оренди щодо житлової нерухомості або, за узгодженням з Агентством, продати та придбати або розірвати договір про оренду й укласти новий щодо еквівалентного об'єкта житлової нерухомості.

Протягом 6 місяців після принципового схвалення міністром заявник повинен надати названі документи та скласти присягу на вірність (частина друга статті 17). Однак процедуру надання громадянства Агентство може призупинити або припинити, якщо до моменту складення присяги буде виявлено, що заявник відповідає не всім вимогам і міністр більше не впевнений, що той гідний громадянства Мальти (частина третя статті 17). Окрім цього, особа, яка отримала громадянство через прямі інвестиції, наступні 5 років перебуває під контролем Агентства, яке може вимагати від неї будь-яку інформацію чи документацію, а також провести з нею співбесіду (стаття 18).

2. Маємо підстави зазначити про послідовність політики європейських інституцій щодо критичного оцінювання наявності у державах-членах спеціальних процедур надання громадянства чи права на постійне проживання за інвестиції й акцентуванні при цьому на негативному впливі поширення відповідних практик на реалізацію прав людини та громадянина.

23 січня 2019 року Європейська Комісія (далі – ЄК) вперше представила вичерпний звіт про програми громадянства і резидентства за інвестиції, що діють у низці держав-членів Європейського Союзу (далі – ЄС)⁷. Зазначається, що незважаючи на певний позитивний вплив використання означених програм, їх поширення в окремих державах-членах спричиняє певні ризики загального характеру. Надання громадянства за інвестиції передбачає наділення відповідної категорії громадян активним і пасивним виборчим правом щодо держав-членів та представницьких органів ЄС, доступом до публічних послуг, вільного пересування в межах Шенгенської візової зони, доступом до програм економічної підтримки підприємницької діяльності тощо. При цьому інші держави-члени позбавлені інструментів юридичного впливу на програми надання громадянства за інвестиції, механізми реалізації громадянами, які набули громадянства у такий спосіб, їхніх прав, зокрема політичних, громадянських та соціально-економічних. Окрім цього, закріплення в нормах національного законодавства й подальша реалізація програми набуття громадянства за інвестиції може негативно позначитися на економічній конкуренції у сферах, найпривабливіших для інвестиційної діяльності, спричинити загрозу дискримінації працівників за ознаками національності, расової приналежності, політичних поглядів і переконань тощо.

⁷ Звіт Європейської Комісії про громадянство інвестора та схеми проживання в Європейському Союзі. 23.01.2019 року. URL: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/eu-citizenship/eu-citizenship_en

Зважаючи на ризики для фінансової, інформаційної безпеки ЄС, гарантії забезпечення прав і свобод людини в державах-членах, Європейський Парламент (далі – ЄП) у пункті 31 Резолюції від 10 липня 2020 року «Про комплексну політику Союзу щодо запобігання відмиванню грошей і фінансуванню тероризму» закликав держави-члени якнайшвидше скасувати всі існуючі схеми громадянства або резидентства за інвестиції, а ЄК – якнайшвидше повідомити про заходи, які вона має намір вжити в цьому напрямі⁸. Необхідно звернути увагу, що вказана Резолюція ЄП стала правовою основою для проведення додаткових моніторингових заходів щодо окремих держав-членів, де діяли програми набуття громадянства за інвестиції, зокрема Болгарії, Кіпру та Мальти. Отримані результати підтвердили наявність правових, безпекових та соціально-економічних ризиків, раніше визначених у звіті ЄК від 23 січня 2019 року.

В оприлюдненій 28 березня 2022 року Рекомендації ЄК щодо негайних кроків у контексті російського вторгнення в Україну щодо схем громадянства для інвесторів та схем проживання для інвесторів розвинуто раніше сформовану офіційну позицію ЄС стосовно програм надання громадянства за інвестиції з урахуванням розпочатої широкомасштабної збройної агресії РФ проти України. У документі міститься заклик до держав-членів, зокрема, негайно скасувати будь-які існуючі програми громадянства за інвестиції, а також запровадити жорсткі перевірки під час процедури надання права на постійне проживання за інвестиції. Щодо двох категорій осіб, які отримали статус резидента за інвестиції, пропонується, зокрема, після перевірок відмовити у їх продовженні. Маються на увазі громадяни РФ і Республіки Білорусь, які підпадають під дію санкцій ЄС у зв'язку з війною в Україні, а також ті особи, які значною мірою підтримують збройну агресію РФ проти України або іншу пов'язану з нею діяльність урядів названих держав, що порушує міжнародне право⁹: всі заходи мають застосовуватися відповідно до принципу пропорційності, дотримання основоположних прав людини та національного законодавства держав-членів.

Загальновідомо, що політика ЄС у всіх сферах базується, зокрема, на результатах ґрунтовних наукових експертиз. Відтак, доречно звернути увагу на дослідження Європейської парламентської служби, що опубліковане у 2018 році, в якому йдеться про негативні наслідки використання процедури надання громадянства за інвестиції¹⁰.

Серед соціальних наслідків наголошується на високій ймовірності підвищення цін на житло (наприклад, так сталося в історичній частині Лісабона); загрозі безпеці та правосуддю, зокрема через можливе використання процедури отримання громадянства за інвестиції для уникнення від притягнення до

⁸ Resolution on a comprehensive Union policy on preventing money laundering and terrorist financing – the Commission's Action Plan and other recent developments (2020/2686(RSP)). URL: [https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2020/2686\(RSP\)](https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2020/2686(RSP)).

⁹ URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/recommendation-limit-access-individuals-connected-russian-belarusian-government-citizenship_en.

¹⁰ Citizenship by Investment (CBI) and Residency by Investment (RBI) schemes in the EU. State of play, issues and impacts. STUDY EPRS | European Parliamentary Research Service Authors: Amandine Scherrer and Elodie Thirion Ex-Post Evaluation Unit and European Added Value Unit PE 627.128 – October 2018. URL: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/155718/EPRS_STUD_627128_Citizenship%20by%20Investment%20FINAL.pdf.

кримінальної відповідальності у державі попередньої громадянської належності (наприклад, мільярдер Мехул Чоксі, який розшукується в Індії за шахрайство щодо Національного банку Пенджабу, переїхав до Антигуа і Барбуда, громадянином якої він є з 2018 року¹¹); можливого обмеженні свободи пересування через скасування певними державами безвізового режиму в'їзду для громадян держави, де система перевірок осіб, яким надається громадянство за інвестиції, є недостатньо продуманою та ретельною (наприклад, у 2001 році Канада – щодо Гренади, у 2023 році Велика Британія – щодо п'яти держав, зокрема Домініканської Республіки¹²); дискримінаційності, за своєю правовою природою, процедури надання громадянства чи права на постійне проживання саме найбагатшим громадянам інших держав.

Серед політичних наслідків зазначається про можливість «розмивання» довіри суспільства до інституцій, «підриву» довіри між державами-членами ЄС, зміни сприйняття громадянства через недостатню прозорість адміністративних процедур надання громадянства за інвестиції та пов'язаних із ними грошових надходжень. Статистичні дані, що наводяться у дослідженні Європейської парламентської служби, свідчать про негативне ставлення як суспільств держав-членів, так і їхніх представників у ЄП щодо названих практик. Наприклад, абсолютна більшість громадян Мальти (74 %) виступає проти подібного правового механізму надання мальтійського громадянства, 89 % членів ЄП підтримали резолюцію з промовистою назвою «Про продаж громадянства ЄС»¹³. На нашу думку, особливої уваги заслуговують зауваження щодо підміни політичного базису інституту громадянства економічною логікою та «розбещення демократії» глобальним ринком статусу громадянина через «руйнування бар'єру, що розділяє сфери грошей і влади». Разом із тим громадянство – більше, ніж просто товар, радше – джерело гордості та зобов'язань, з якими приходиться обов'язок брати безпосередню участь у процесах прийняття рішень в установах, організаціях, суспільних й урядових структурах для покращення суспільного життя. Проте економічні інтереси заможних осіб, які отримали громадянство для приватних потреб, часто кардинально відрізняються від інтересів громадян, які проживають на землі із відмінними умовами життя. Це стає надзвичайно проблематичним, якщо ці розбіжності інтересів проектується на суспільно-політичне життя¹⁴.

Доречно зазначити, що у 2014 році в одному з провідних світових фінансових видань опубліковано дискусію експертів, серед яких були як

¹¹ Garnier Salomé. Citizenship by Investment: Transactions of National Identity. Harvard International Review. 25.JAN.2020. URL: <https://hir.harvard.edu/citizenship-by-investment/>.

¹² UK imposes visa requirements on five nations citing 'abuse' of migration system. 22 July 2023. Independent. URL: <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/visa-application-uk-migrants-suella-braverman-b2380045.html>.

¹³ European Parliament resolution of 16 January 2014 on EU citizenship for sale (2013/2995(RSP)). URL: [https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2013/2995\(RSP\)](https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2013/2995(RSP)).

¹⁴ Garnier Salomé. Citizenship by Investment: Transactions of National Identity. Harvard International Review. 25.JAN.2020. URL: <https://hir.harvard.edu/citizenship-by-investment/>.

прихильники, так й опоненти громадянства за інвестиції¹⁵. З одного боку, зазначалося про законність такого джерела наповнення державного бюджету. З іншого, наголошувалося на тому, що у такий спосіб комерціалізується не лише інститут громадянства, а й інші, пов'язані з ним інститути, зокрема право участі в управлінні державними справами та соціальні права. Окрім цього, зауважувалося, що спрощений правовий механізм надання громадянства підкреслює нерівність між багатими та бідними.

3. Щодо відповідності концептуальних засад правового механізму надання громадянства за інвестиції положенням Конституції України зазначимо таке. В Україні існує єдине громадянство, підстави набуття якого, згідно зі статтею 4 Конституції України, визначаються законом. Відповідними положеннями Закону України «Про громадянство України» встановлено такі підстави: за народженням; за територіальним походженням; внаслідок прийняття до громадянства; внаслідок поновлення у громадянстві; внаслідок усиновлення; внаслідок встановлення над дитиною опіки чи піклування, влаштування дитини в заклад охорони здоров'я, заклад освіти або інший дитячий заклад, у дитячий будинок сімейного типу чи прийомну сім'ю; внаслідок встановлення над особою, визнаною судом недієздатною, опіки; у зв'язку з перебуванням у громадянстві України одного чи обох батьків дитини; внаслідок визнання батьківства чи материнства або встановлення факту батьківства чи материнства; за іншими підставами, передбаченими міжнародними договорами України (стаття 6). Серед десяти підстав не передбачено набуття українського громадянства за інвестиції, що дає можливість говорити про концептуальну невідповідність спеціальної процедури надання громадянства за інвестиції конституційно-правовим засадам надання громадянства України. Водночас доречно зазначити про визначення українським законодавством однією з підстав надання дозволу на імміграцію до України здійснення особою іноземної інвестиції в економіку України іноземною конвертованою валютою на суму не менше 100 тисяч доларів США¹⁶.

Висновки.

1. Практика надання громадянства за інвестиції є доволі поширеною у державах, що різняться географічним розташуванням, рівнем економічного розвитку тощо. Зокрема, Австрія та Мальта є членами ЄС.

Вимоги до кандидатів на отримання громадянства за інвестиції та відповідні адміністративні процедури у державах, досвід яких розглядався, мають певні відмінності. Так, законодавством Мальти встановлено обмеження щодо кількості свідоцтв про громадянство, які можна надати в межах реалізації програми надання громадянства за інвестиції. В Австрії не встановлено мінімальний обсяг інвестицій. Мають місце різні підходи щодо видів інвестування: законодавством Туреччини передбачено п'ять основних видів активів, Австрії – лише прямі інвестиції, Мальти – окрім основної інвестиції,

¹⁵ Are Citizenship by Investment Programs a Legitimate Means for Governments to Increase Revenue? 01.12.2014. IFC Media. URL: <https://www.ifcreview.com/articles/2014/december/the-big-debate-are-citizenship-by-investment-programs-a-legitimate-means-for-governments-to-increase-revenue/>.

¹⁶ Про імміграцію: Закон України № 2491-III від 07.06.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14#Text>.

придбання чи оренда нерухомості визначеної вартості, благодійна інвестиція у соціальний розвиток. Для отримання громадянства Австрії заявник має вийти із вже наявного в нього громадянства. Водночас відсутня вимога до проживання в Австрії протягом певного періоду та припинення податкового резидентства держави попереднього громадянства.

Дещо різниться перелік осіб, які належать до родини заявника та можуть також отримати громадянство. В Туреччині – це чоловік/дружина заявника, неповнолітні діти, батьки, які перебувають на їхньому утриманні чи потребують догляду. В Австрії – це чоловік/дружина, в моногамному шлюбі або партнер в інших стосунках, що мають такий самий або подібний статус до моногамного шлюбу, діти. Мальтійське законодавство закріплює коло осіб, яких визначають утриманцями – діти до 18 років, діти після 25 років, які не є одруженими та повністю чи значною мірою заявником утримуються, батьки після 55 років, які повністю чи значною мірою ним утримуються.

Перелік документів, що потрібно надавати до заяви про отримання громадянства за інвестиції, також не є уніфікованим. Туреччина: про відсутність судимості та тяжких захворювань. Австрія: про підтвердження законності джерел походження коштів та інших інвестиційних ресурсів; рекомендаційні листи партнерів по бізнесу або відомих міжнародних компаній, які функціонують на одному ринку з претендентом на громадянство за інвестиції; про відсутність незнятої чи непогашеної судимості. Мальта: про те, що заявник та члени його родини є придатними та належними особами (fit-and-proper-person) для отримання громадянства; про те, що заявник та члени його родини мають добрий стан здоров'я та не страждають на будь-які інфекційні захворювання і навряд чи стануть тягарем для мальтійської системи охорони здоров'я; про несудимість із держави, де заявник проживав не менше 6 місяців протягом останніх 10 років. Заявник засвідчує правдивість названої інформації особистою заявою під присягою у присутності уповноваженої особи. Окрім цього, заявник та утриманець, який досяг 18 років, подають документи про підтвердження проживання на Мальті протягом певного періоду; про зобов'язання щодо житлової нерухомості на Мальті; про зобов'язання здійснити виняткову пряму інвестицію на Мальті. Окрім вимог щодо заявників законодавством Мальти визначено коло осіб, яким заборонено навіть подавати заяву на отримання громадянства.

Під час процедури надання громадянства Мальти за інвестиції здійснюється чотирирівнева перевірка осіб, протягом 5 років після отримання громадянства – контроль щодо дотримання взятих на себе зобов'язань. Законодавство Австрії передбачає складання заявником іспиту на знання національної мови, історії та культури. Законодавство Мальти – присяги на вірність Мальті та Конституції Мальти, просування основоположних та демократичних цінностей Мальти, підтримку мальтійського співтовариства в дусі соціальної справедливості та рівності.

2. Інституції ЄС оцінюють програми набуття громадянства за інвестиції з позицій законодавства про права людини, запобігання відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом, політики інформаційної та фінансової безпеки як

такі, що породжують інституційні ризики, що мають для держав-членів більші негативні наслідки порівняно з отриманими перевагами. На наш погляд, доречно говорити про наявність на рівні ЄС протягом останніх років тенденції не лише щодо осуду відповідних процедур та запровадження заходів, що спонукатимуть держави-члени відмовлятися від подібних практик, а також і розгляду відповідної позиції європейських інституцій як складової комплексної політики ЄС щодо запобігання відмиванню грошей та фінансування тероризму. Окрім цього, доцільно зазначити про визнання й на доктринальному рівні абсолютного переважання негативного впливу на права людини та громадянина, який має широка практика використання спеціальних процедур надання громадянства за інвестиції.

3. Надання громадянства за інвестиції ґрунтується на визнанні легальності запровадження процедур, що передбачають спеціальний порядок надання громадянства для осіб, які через інвестування у визначених законодавством обсягах внесуть вагомий вклад у розвиток економіки держави. Подібний підхід, на нашу думку, не відповідає засадам конституційно-правового регулювання громадянства в Україні. Законом України «Про громадянство України» не визначено підстави набуття громадянства України за виняткові послуги через інвестиції.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені у документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*